

УДК 338.43

Прокопець Л. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті висвітлено особливості та значення інвестиційно-інноваційного забезпечення у підвищенні конкурентоспроможності сільського господарства. Показаний взаємозв'язок інвестиційної та інноваційної діяльності з правовою складовою. Розглянуто ряд проблемних питань, які гальмують розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності сільського господарства. Рекомендовано основні напрямки активізації інвестиційно-інноваційної діяльності аграрного сектора.

Ключові слова: сільське господарство, конкурентоспроможність, інвестиційне забезпечення, інновації, інвестиційно-інноваційний розвиток, технічна база.

Постановка проблеми. Сільське господарство посідає важливе місце у соціально-економічному житті держави. Успішний його розвиток є запорукою гарантування продовольчої безпеки країни та підвищення добробуту населення.

Головне завдання, що стоїть перед сільським господарством – це зростання сільськогосподарського виробництва, надійне забезпечення країни продуктами харчування, сільськогосподарською сировиною, отримання високих кінцевих результатів та вихід продукції на світових ринок. Однак, на сучасному етапі сталого розвитку сільське господарство потребує значних інвестицій, які забезпечать технічну переорієнтацію виробництва на інноваційну модель і, відповідно, належний рівень конкурентоспроможності сільгосптоваровиробників. Проте, даний процес гальмує низка нерозв'язаних проблем, які необхідно вирішувати комплексно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інвестиційно-інноваційного забезпечення сільського господарства багатогранна та актуальна. Питанням інвестицій та інновацій присвячено праці таких представників економіки, як П. Гайдучкий, Л. Дейнеко, М. Дем'яненко, М. Кісіль, Л. Мармуль, Г. Підлісецький, П. Саблук, В. Савчук, В. Ситник, В. Хобта, М. Шарко та ін. Незважаючи на ряд досліджень, невирішеними залишаються питання залучення інвестицій у сільське господарство та активізація інноваційного процесу як фактора підвищення рівня конкурентоспроможності.

Метою статті є вивчення взаємозв'язку процесів підвищення інноваційного потенціалу, що неможливо без активізації інвестиційної діяльності, аналіз проблем, що їх оточують та формування рекомендацій для активізації інвестиційно-інноваційної діяльності сільського господарства з метою підвищення її конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Розвиток сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від ефективної інвестиційної політики. Як вітчизняними, так і зарубіжними суб'єктами господарювання інвестиційний клімат розглядається як система цілеспрямованих дій, яка формується на державному та регіональному рівнях з метою залучення додаткових ресурсів як у грошовій, так і в матеріальній формах. Саме ефективний вплив інвестиційної політики в сільському господарстві підвищує інноваційний потенціал та конкурентоспроможність підприємств. Однак, необхідні інвестиційні джерела надходять у недостатній кількості, що зумовлює недостатній рівень потреб сільськогосподарських підприємств.

Стан інвестиційної діяльності в сільському господарстві залежить від впливу часового фактора,

тобто періоду окупності вкладених коштів. Через сезонність виробництва отримання прибутку і період вкладення у наступний цикл виробничого процесу не збігається, це зумовлює інвестиційну непривабливість як галузі, так і підприємства, зокрема. Крім того, є певна невідповідність рівня та динаміки цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, що призводить до зниження прибутковості сільськогосподарського підприємства та є причиною незадовільного стану інвестиційної діяльності і зниження рівня конкурентоспроможності сільгосптоваровиробників.

Оскільки процес інвестування багатofакторний, то не слід забувати і про природно-географічні умови, економічне становище країни, стратегію державної політики, фінансову та податкову систему країни, зовнішньоекономічні відносини, правове регулювання. Тобто, можна стверджувати, що інвестиційна привабливість суб'єкта господарювання формується в комплексі показників внутрішнього характеру і зовнішнього середовища, що передбачає вивчення макроекономічних факторів впливу.

Одним із таких факторів є непослідовна і недосконала інвестиційна політика держави у сільському господарстві, в якій переважають принципи залишкового виділення коштів на потреби розвитку та на пряму підтримку проектів недержавних інвесторів; недосконалі механізми й схеми використання бюджетних коштів; нерозвиненість інноваційної інфраструктури; несприятливі умови для розвитку малого бізнесу на селі; низька ліквідність інвестицій; нерозв'язаність проблеми іпотеки; недосконале фінансування заходів щодо розвитку шляхової мережі на селі; недосконалий механізм економічних відносин між галузями, що призводить до низької рентабельності капіталу та інвестиційної привабливості окремих галузей сільського господарства. Недостатньою, порівняно із світовою практикою, є пряма державна інвестиційна підтримка сільського господарства, оскільки лише 2-3% загального обсягу інвестицій у галузі становлять кошти державного бюджету, тоді як тут виробляється значна частина валового внутрішнього продукту України [1, с. 38]. Крім того, при щорічній потребі в 320 млрд. грн. обсяги надходжень за рахунок власних коштів підприємств не покривають навіть 50% від необхідної суми, що є причиною зростання збиткових підприємств [2, с. 82]. Тож, одним із основних шляхів виходу з ситуації є залучення коштів іноземних інвесторів.

Однак, залучення іноземних інвестицій до 2000 р. у сільське господарство практично було відсутнім, а за період з січня 2003 р. до червня 2012 не перевищувала 2,5% від необхідного обся-

гу інвестицій, що супроводжувалось негативними наслідками. На сьогодні у державі спостерігається позитивна тенденція до активізації інвестиційних процесів. Обсяг внесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій на 1 липня 2012 р. становив 52,4 млрд. дол. та в розрахунку на одну особу населення складає 1151,6 дол.

У 2011 р. за рахунок усіх джерел фінансування в сільське господарство вкладено 18,2 млрд. грн. в основний капітал, що на 32 % більше ніж у 2010 р. Питома вага інвестицій в дану галузь становить 7,6% від загальнодержавного обсягу інвестицій в основний капітал (у 2010 р. – 7,2%). За рахунок коштів державного бюджету освоєно 317 млн. грн., що становить 1,7% у цей вид діяльності.

У розвиток підприємств сільського господарства станом на 01.01.2012 р. вкладено 813,4 млн. дол. прямих іноземних інвестицій, що становить 1,6% загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україні. З кожним роком перелік країн світу, які здійснюють інвестування, розширюється. Так, інвестиції надходили зі 128 країн світу. Більше половини загального обсягу інвестицій належить інвесторам із 3-х країн: Кіпру (27,7%), Німеччини (14,1%), Нідерландів (9,4%). У десятку найбільших інвесторів української економіки також входять: Російська Федерація, Австрія, Франція, Велика Британія, Віргінські Острови, Швеція та Швейцарія. Зокрема, в сільське господарство найбільше вкладають кошти такі країни, як Кіпр (на 31.12.2011р.) – 305,1 млн. дол., Велика Британія – 135,7 млн. дол., Німеччина – 61,2 млн. дол., Франція – 30,0 млн. дол., Австрія – 19,3 млн. дол., Нідерланди – 19,0 млн. дол.

Цікавим залишається той факт, що у рослинництво було вкладено 71,0% інвестицій, відповідно в галузь тваринництва – 29,0% [3]. Причина небажання іноземних інвесторів вкладати капітал у тваринництво полягає у невідповідності продукції стандартам якості, прийнятих в ЄС. Крім того, спостерігається регіональна диспропорція розподілу прямих іноземних інвестицій в Україні. Наприклад, станом на 01.01.2012 р. найбільше інвестицій було залучено в м. Київ – 24459,1 млн. дол., що становить 49,6% від загального обсягу, в Дніпропетровську область – 8006,2 млн. дол. – 16,2%, Харківську область – 2745,7 млн. дол. – 5,6%, найменша частка іноземних інвестицій припадає на такі регіони як Чернівецька, Тернопільська, Кіровоградська – 0,1% від загального обсягу. Така диспропорція у структурі іноземних інвестицій є одним із суттєвих недоліків у процесі інвестування сільського господарства та говорить про необхідність глибших досліджень областей з метою визначення відповідних пріоритетів.

Водночас, можна зауважити дуальність зв'язку інвестиційно-інноваційного процесу та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. З одного боку, здійснення інвестування на інноваційній основі сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності сільгосптоваровиробників; з іншого боку, інвестори прагнуть вкладати кошти тільки у конкурентоспроможні підприємства з високим рівнем ефективності діяльності і, відповідно, віддачі інвестицій.

Слід зазначити, що саме з інвестиціями в країну надходять нові технології, прогресивні форми організації виробництва, що дає можливість провести відповідні зміни та удосконалити сектори національної економіки. Крім того, простежується соціальний ефект від залучення іноземного

капіталу, оскільки зменшується безробіття, виникає можливість оновлення і модернізації виробництва, передавання та вдосконалення управлінських навичок, технологій, створення додаткових робочих місць. Однак, в сільському господарстві ризики надто великі. Тому, інвестори надають перевагу промисловості, хоча інтерес до сільського господарства зростає. Крім ризиків, які характерні для сільського господарства, негативно впливають на процес іноземного інвестування наслідки економічної кризи, кредитування, страхування, жорстка податкова система, нестабільність правового та політичного середовища у країні. Така нестабільність серйозно турбує інвесторів, особливо коли законодавство зачіпає вже існуючі капіталовкладення. Обіцянки різкої зміни політичного курсу та умов ведення бізнесу – аж до націоналізації майна інвесторів, які лунають з боку різних політичних сил, політичні скандали і, особливо, передвиборчий період посилюють настороженість іноземних інвесторів та сприймаються ними як додаткові ризики, які потребують підвищення прибутковості інвестицій [4].

На сьогодні в Україні інвестиційну діяльність регулюють такі законодавчі акти: Господарський кодекс [5], Закон України «Про режим іноземного інвестування» [6], «Про інвестиційну діяльність» [7], «Про державну програму заохочення іноземних інвестицій» [8]. Також функціонує «Комплексна програма підтримки села на період до 2015 року» [9], яка передбачає збільшення обсягів валової продукції за допомогою вкладення значного обсягу інвестицій та нарощування основних засобів сільського господарства та ін. Однак, нормативні акти часто різняться своїм економічним змістом, що змушує іноземних інвесторів постійно замислюватися. Так, іноземні інвестори, постійно стикаються з суперечливістю та запутаністю актів, бюрократизмом, корупцією, нерегульованістю системи захисту прав власності, слабкістю судової системи, нерегульованістю законодавчого забезпечення процесу інвестування, частою зміною умов залучення іноземних інвестицій, що дає підстави говорити про недосконалість законодавчої бази.

Інвестиційна діяльність, у свою чергу, впливає на інноваційний розвиток сільського господарства, оскільки виробники самостійно обмежені у можливостях зростання технічного рівня аграрного виробництва, впровадження ресурсозберігаючих та чистих технологій, введення системи консультування як з вітчизняними, так і з іноземними сільськогосподарськими виробниками [10]. Як зазначалось, активне залучення інвестицій у процеси інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств є запорукою підвищення конкурентоспроможності.

Однак, сільське господарство України не дуже чутливе до інновацій. В країні досі простежується не достатньо високий рівень усвідомленості і прийняття інновацій на підприємствах. У докризовий період більша частка менеджерів підприємств вважали, що інновації їм не потрібні. Однак, після кризові роки засвідчили вимушену появу стимулів до створення продуктів високої якості, а це, в свою чергу, вимагає змін чи інновацій. Інвестиції в інновації стають стратегічним напрямом підприємства, що суттєво збільшить важливість і розуміння покращення якості та наявність інноваційного характеру створюваної продукції, підвищення її конкурентоспроможності.

Технічна база сільськогосподарських підприємств потребує нагального відновлення. Однак,

вітчизняне машинобудування спроможне щорічно виготовити 300 одиниць зернозбиральних комбайнів і близько 5 тисяч тракторів, що не може забезпечити потреби аграріїв. Часткове покриття дефіциту високотехнологічної техніки і обладнання, що не виробляється в Україні, забезпечується шляхом імпорту [11].

Більше того, крім технічних інновацій для підвищення конкурентоспроможності сільського господарства необхідні:

- біологічні інновації, які спрямовані на удосконалення технологій виробництва вже існуючих видів рослинницької і тваринницької продукції, результатом чого є їх здешевлення, покращення якості;

- технологічні, які ґрунтуються на дотриманні певних рекомендованих пропорцій у структурі посівів. Тут бажаним є гармонійне поєднання в їх діяльності розвитку рослинницьких і тваринницьких галузей, зорієнтованими на раціональне використання земельних ресурсів.

- організаційно-економічні – організація системи зберігання, переробки і реалізації продукції, покращення умов і підвищення безпеки праці.

Однак, жодні інновації неможливі без належної інвестиційної діяльності, тобто можна стверджувати про їх тісний взаємозв'язок. Із вище зазначеного можемо виділити ряд проблем, які впливають на інвестиційно-інноваційний розвиток сільського господарства та підвищення його конкурентоспроможності:

- недосконалість нормативно-правової системи;
- відсутність стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності;
- несприятливі умови для залучення інвестицій;
- великі ризики та витрати на ведення господарської діяльності;
- повільне впровадження нових технологій;
- наявність значної кількості сільгосптоваровиробників.

Список літератури:

1. Кісіль М. І. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства / М. І. Кісіль // Економіка АПК. – 2012. – №9. – С. 36-39.
2. Хобта В. М., Балацький О. С. Економічні аспекти оцінки та підвищення інвестиційної привабливості підприємства / В. М. Хобта, О. С. Балацький // Сталій розвиток економіки. – 2012. – №7. – С. 82-87.
3. Веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Гавришків І. Р. Сучасні проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну / І. Р. Гавришків // Сталій розвиток економіки. – 2013. – №1. – С. 221-224.
5. Господарський кодекс – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
6. Закон України «Про режим іноземного інвестування» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>
7. Закон України «Про інвестиційну діяльність» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
8. Закон України «Про державну програму заохочення іноземних інвестицій» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3744-12>.
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Комплексної програми підтримки села на період до 2015 року» від 19.09.2007 р. № 1158.
10. Дем'яненко М. Я., Іванина Ф. В. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М. Я. Дем'яненко, Ф. В. Іванина // Економіка АПК. – 2009. – №9. – С. 3-9.
11. RegioNews «В Україні цього року закупили сільгосптехніку на 3,2 млрд. грн.» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.regionews.ua/node/17822.

У перспективі існуючі проблеми можна вирішити шляхом:

- 1) розробки державної стратегії, спрямованої на активізацію інвестиційного клімату;

- 2) удосконалення законодавства щодо іноземних інвестицій;

- 3) спрощення процедур, які регламентують взаємовідносини між державою і підприємцями в галузі залучення іноземних інвестицій;

- 4) формування інвестиційних ресурсів пропорційно до галузей сільського господарства;

- 5) підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, забезпечення зростання фінансових накопичень та їх трансформацію в інвестиції, що сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності;

- 6) створення системи мотивації для впровадження нововведень;

- 7) підвищення ефективності планування, організації та контролю інноваційною діяльністю.

Висновки і пропозиції. В умовах економічної нестабільності сільське господарство України приваблює іноземних інвесторів, що є основою для забезпечення та розвитку інновацій. Інвестиції та інновації тісно взаємопов'язані та взаємодіють між собою, однак тільки при цільовому спрямуванні інвестиційних коштів досягається значний позитивний економічний ефект, зростає рівень конкурентоспроможності.

Реалізація пропонованих заходів дасть змогу вирішити ряд проблем у найкоротші терміни та значно підвищити інвестиційно-інноваційну привабливість та конкурентоспроможність сільського господарства.

Вирішення проблем покращення ефективності інвестиційно-інноваційного процесу з метою підвищення конкурентоспроможності сільського господарства на регіональному рівні визначає завдання подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Прокопец Л. В.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Резюме

В статье отражены особенности и значения инвестиционно-инновационного обеспечения в повышении конкурентоспособности сельского хозяйства. Показанная взаимосвязь инвестиционной и инновационной деятельности с правовой составляющей. Рассмотрен ряд проблемных вопросов, которые тормозят развитие инвестиционно-инновационной деятельности сельского хозяйства. Рекомендованы основные направления активизации инвестиционно-инновационной деятельности аграрного сектора.

Ключевые слова: сельское хозяйство, конкурентоспособность, инвестиционное обеспечение, инновации, инвестиционно-инновационное развитие, техническая база.

Prokopets L. V.

Chernivtsi Yuriy Fed'kovich National University

INVESTMENT-INNOVATIVE PROVIDING OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURE

Summary

In the article features and values of the investment-innovative providing are reflected in the increase of competitiveness of agriculture. The shown intercommunication of investment and innovative activity is with a legal constituent. The row of problem questions that brake development of investment-innovative activity of agriculture is considered. Basic directions of activation of investment-innovative activity of agrarian sector are recommended.

Key words: agriculture, competitiveness, investment, providing, innovations, investment-innovative development, technical base.